

علم أصول الفقه

٧٨ ٩١-٢-١٨ مبادئ مختص تصديقي

دراسات الأستاذ:
مهدي الهادي الطهراني

قاعده در رفتارها و گفتارهای معصوم علیه السلام

- خاطر نشان می‌سازیم که در اینجا می‌توان در دو مقام بحث نمود:
- ۱. آیا این رفتارها و گفتارهای مشکوک دینی‌اند یا غیر دینی‌اند؟
- ۲. اگر دینی‌اند از کدام شأن معصوم علیه السلام صادر شده‌اند؟
- اما طرفداران دینی بودن، یک جواب به هر دو سؤال داده‌اند، و پاسخ آنها را از هم تفکیک نکرده‌اند. بنابراین دلایل مطرح شده بر پاسخ سؤال دوم، دلایل دینی بودن رفتارهای مشکوک نیز هست.

قاعده در رفتارها و گفتارهای معصوم علیه السلام

• دلایل رأی اول

- کسانی که قایلند موارد مشکوک از شأن نبوت حضرت صلی الله علیه و آله صادر شده است، بر ادعای خود چهار دلیل ذکر کرده‌اند.
- اگرچه هر یک از آنها به همهی دلایل اشاره ننموده و به ذکر برخی اکتفا کرده‌اند، اما در مجموع از بین کلمات علمای شیعه و سنی، چهار دلیل را به عنوان دلایل این ادعا می‌توان استخراج نمود. آن دلایل عبارتند از:

قاعده در رفتارها و گفتارهای معصوم علیه السلام

- ۱. شأن نبوت در بین شؤون نبی، افضل است.
- ۲. حمل موارد مشکوک بر شأن نبوت، فایده‌ی بیشتری دارد.
- توضیح آن که: شأن نبوت بیانگر یک حکم الهی است و وابسته به شرایط نمی‌باشد. بنابراین حمل موارد مشکوک بر شأن نبوت، فایده‌ی بیشتری دارد تا حمل بر حکم ولایی که محدوده‌اش، جعل ولی است و ابتدائاً نمی‌توان از آن بهره برد. حکم ولایی در شرایط خاص حکم را ثابت می‌نماید و نهایتاً نشان می‌دهد حاکم چنین اختیاری دارد.

قاعده در رفتارها و گفتارهای معصوم علیه السلام

- بدیهی است در تردد بین دینی بودن و غیر دینی بودن امور مشکوک، دینی بودن آنها فایده‌ی بیشتری خواهد داشت، چرا که امر غیر دینی، از شأن طبیعی و عادی شخص ناشی می‌شود و برای دیگران بیانگر مطلبی ندارد که لازم التبعیة باشد.

قاعده در رفتارها و گفتارهای معصوم علیه السلام

- همچنین واضح است که از بین شؤون دینی حضرت، شأن قضاوت اختصاص به موارد اختلاف بین دو طرف دارد و در ظرف دعوا و اختلاف معنا می یابد. بنابراین از بحث ما خارج خواهد بود.

قاعده در رفتارها و گفتارهای معصوم علیه السلام

- ۳. وقتی به موارد معلوم از رفتارها و گفتارهای حضرت صلی الله علیه و آله مراجعه می‌کنیم، در می‌یابیم اغلب رفتارها و سخنان حضرت صلی الله علیه و آله از یک سو دینی‌اند و از سوی دیگر از شأن نبوت حضرت صلی الله علیه و آله صادر شده‌اند.
- با توجه به این موارد که وجه آنها معلوم است، حکم موارد مشکوک را به دست می‌آوریم و طبق قاعده‌ی اعم اغلب آنها را بر شأن نبوت حمل می‌کنیم.

قاعده در رفتارها و گفتارهای معصوم علیه السلام

- قاعده‌ی اعم اغلب در یک کلام کوتاه چنین است: اگر چیزی دارای بخش معلومی بود و بخش مجهولی و در بخش معلوم از اقلیت و اکثریتی برخوردار بود، بخش مجهول را بر اکثریت حمل می‌کنیم؛ مگر این که دلیلی بر خلاف آن بیابیم. مادامی که بر خلاف آن دلیلی وجود ندارد، آن بخش مجهول واجد حکم اکثریت خواهد بود. بنابراین اگر می‌دانیم اکثر تجار موجود در بازار، مسلمانند، هنگام مراجعه به مغازه‌ای که نمی‌دانیم صاحبش مسلمان است یا خیر، بر طبق قاعده وی را مسلمان قلمداد می‌کنیم، مگر این که احراز نماییم از غیر مسلمانان بازار می‌باشد.

قاعده در رفتارها و گفتارهای معصوم علیه السلام

- میرزای قمی به کثرت از این قاعده بهره برده است. از جمله‌ی آن موارد، بحث مورد نظر ما است، یعنی قاعده را در مورد افعال مشکوک حضرت رسول صلی الله علیه و آله تطبیق کرده است.

قاعده در رفتارها و گفتارهای معصوم علیه السلام

- ۴. اطلاقات و عمومات ادله‌ی تأسی، شامل تمامی رفتارها و گفتارها و از جمله رفتارها و گفتارهای مشکوک می‌شود. آیاتی چون «لقد کان لکم فی رسول الله اسوة حسنة» «اطيعوا الله و اطيعوا الرسول»، «و ما آتاکم الرسول فخذوه و ما نهاکم عنه فانتهوا» در زمره‌ی این ادله است.

قاعده در رفتارها و گفتارهای معصوم علیه السلام

- حضرت علی علیه السلام نیز در نهج البلاغه با تمسک به آیهی ۲۱ سورهی احزاب، نمونه‌هایی از رفتار و منش پیامبر را ذکر و مردم را به تبعیت از حضرت صلی الله علیه و آله دعوت می‌نماید. به طور مثال می‌فرماید: حضرت صلی الله علیه و آله بر روی زمین می‌نشستند و غذا می‌خوردند، کفش و لباس خویش را وصله می‌زدند، سوار مرکب بدون زین می‌شدند و دیگری را نیز بر مرکب خود سوار می‌کردند و...

قاعده در رفتارها و گفتارهای معصوم علیه السلام

• رسول الله

• وَ لَقَدْ كَانَ فِي رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَافٍ لَكَ فِي الْأُسْوَةِ وَ دَلِيلٌ لَكَ عَلَى ذَمِّ الدُّنْيَا وَ عَيْبِهَا وَ كَثْرَةِ مَخَازِيهَا وَ مَسَاوِيهَا إِذْ قُبِضَتْ عَنْهُ أَطْرَافُهَا وَ وَطَّتْ لِغَيْرِهِ أَكْنَافُهَا وَ فَطِمَ عَنْ رِضَاعِهَا وَ زُوِيَ عَنْ زَخَارِفِهَا

قاعده در رفتارها و گفتارهای معصوم عليه السلام

- الرسول الأعظم
- فَتَأْسُ بِنَبِيِّكَ الْأَطْيَبِ الْأَطْهَرِ ص فَإِنَّ فِيهِ أُسْوَةً لِمَنْ تَأْسَى وَ عَزَاءً لِمَنْ تَعَزَّى وَ أَحَبُّ الْعِبَادِ إِلَى اللَّهِ الْمُتَأْسَى بِنَبِيِّهِ وَ الْمُقْتَصُّ لِأَثَرِهِ قَضَمَ الدُّنْيَا قَضْمًا وَ لَمْ يُعْرِهَا طَرْفًا أَهْضَمُ أَهْلَ الدُّنْيَا كَشْحًا وَ أَخْمَصُهُمْ مِنَ الدُّنْيَا بَطْنًا عُرِضَتْ عَلَيْهِ الدُّنْيَا فَأَبَى أَنْ يَقْبَلَهَا وَ عَلِمَ أَنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ أَبْغَضَ شَيْئًا فَأَبْغَضَهُ وَ حَقَّرَ شَيْئًا فَحَقَّرَهُ وَ صَغَّرَ شَيْئًا فَصَغَّرَهُ وَ لَوْ لَمْ يَكُنْ فِيْنَا إِلَّا حُبُّنَا مَا أَبْغَضَ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ وَ تَعْظِيمُنَا مَا صَغَّرَ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ لَكْفَى بِهِ شِقَاقًا لِلَّهِ وَ مُحَادَّةً عَنِ أَمْرِ اللَّهِ

قاعده در رفتارها و گفتارهای معصوم عليه السلام

- (۱۹۷۲) تأسّ: أي اقتد.
- (۱۹۷۳) الْقَضْمُ: الأكل بأطراف الأسنان، كأنه لم يتناول إلا على أطراف أسنانه، و لم يملأ منها فمه.
- (۱۹۷۴) أَهْضَمُ: من الهضم: و هو خمص البطن، أي خلوها و انطباقها من الجوع.
- (۱۹۷۵) الْكَشْحُ: ما بين الخاصرة إلى الضلع الخلفي.
- (۱۹۷۶) أَخْمَصُهُمْ: أخلاهم.
- (۱۹۷۷) الْمُحَادَّةُ: المخالفة في عناد.

قاعده در رفتارها و گفتارهای معصوم علیه السلام

● وَ لَقَدْ كَانَ صَ يَأْكُلُ عَلَى الْأَرْضِ وَ يَجْلِسُ جُلُوسَةً
 الْعَبْدِ وَ يَخْصِفُ بِيَدِهِ نَعْلَهُ وَ يَرْقَعُ بِيَدِهِ ثَوْبَهُ وَ يَرْكَبُ
 الْحِمَارَ الْعَارِيَّ وَ يُرْدِفُ خَلْفَهُ

قاعده در رفتارها و گفتارهای معصوم علیه السلام

• وَ يَكُونُ السُّتْرُ عَلَى بَابِ بَيْتِهِ فَتَكُونُ فِيهِ التَّصَاوِيرُ فَيَقُولُ يَا فُلَانَةُ لِأَحَدِي أَزْوَاجِهِ غَيْبِهِ عَنِّي فَإِنِّي إِذَا نَظَرْتُ إِلَيْهِ ذَكَرْتُ الدُّنْيَا وَ زَخَّارَفَهَا

• فَأَعْرَضَ عَنِ الدُّنْيَا بِقَلْبِهِ وَ أَمَاتَ ذِكْرَهَا مِنْ نَفْسِهِ وَ أَحَبَّ أَنْ تَغِيبَ زِينَتُهَا عَنْ عَيْنِهِ لِكَيْلَا يَتَّخِذَ مِنْهَا رِيَاشًا وَ لَا يَعْتَقِدَهَا قَرَارًا وَ لَا يَرْجُو فِيهَا مَقَامًا فَأَخْرَجَهَا مِنَ النَّفْسِ وَ أَشْخَصَهَا عَنِ الْقَلْبِ وَ غَيْبَهَا عَنِ الْبَصَرِ - ٢٣٣ وَ كَذَلِكَ مَنْ أَبْغَضَ شَيْئًا أَبْغَضَ أَنْ يَنْظُرَ إِلَيْهِ وَ أَنْ يُذَكَّرَ عِنْدَهُ

قاعده در رفتارها و گفتارهای معصوم عليه السلام

- وَ لَقَدْ كَانَ فِي رَسُولِ اللَّهِ ص مَا يَدُلُّكَ عَلَى مَسَاوِي الدُّنْيَا وَ عُيُوبِهَا إِذْ جَاعَ فِيهَا مَعَ خَاصَّتِهِ وَ زُوِيَتْ عَنْهُ زَخَارِفُهَا مَعَ عَظِيمِ زُلْفَتِهِ فَلْيَنْظُرْ نَاطِرٌ بِعَقْلِهِ أَكْرَمَ اللَّهِ مُحَمَّدًا بِذَلِكَ أَمْ أَهَانَهُ فَإِنْ قَالَ أَهَانَهُ فَقَدْ كَذَبَ وَ اللَّهُ الْعَظِيمُ بِالْإِفْكِ الْعَظِيمِ وَ إِنْ قَالَ أَكْرَمَهُ فَلْيَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ قَدْ أَهَانَ غَيْرَهُ حَيْثُ بَسَطَ الدُّنْيَا لَهُ وَ زَوَّاهَا عَنْ أَقْرَبِ النَّاسِ مِنْهُ

قاعده در رفتارها و گفتارهای معصوم عليه السلام

- فَتَأْسَى مُتَأَسِّ بِنَبِيِّهِ وَ اقْتَصَّ أَثْرَهُ وَ وَلَجَ مَوْلَجَهُ وَ إِلَّا فَلَا يَأْمَنُ الْهَلَكَةَ فَإِنَّ اللَّهَ جَعَلَ مُحَمَّدًا صَ عَلِمًا لِلسَّاعَةِ وَ مُبَشِّرًا بِالْجَنَّةِ وَ مُنْذِرًا بِالْعُقُوبَةِ خَرَجَ مِنَ الدُّنْيَا خَمِيصًا وَ وَرَدَ الْآخِرَةَ سَلِيمًا لَمْ يَضَعْ حَجْرًا عَلَى حَجْرٍ حَتَّى مَضَى لِسَبِيلِهِ وَ أَجَابَ دَاعِيَ رَبِّهِ
- فَمَا أَكْبَرُ مَنَّةَ اللَّهِ عِنْدَنَا حِينَ أَنْعَمَ عَلَيْنَا بِهِ سَلَفًا نَتَّبِعُهُ وَ قَائِدًا نَطَأُ عَقْبَهُ وَ اللَّهُ لَقَدْ رَقَّعَتْ مُدْرَعَتِي هَذِهِ حَتَّى اسْتَحْيَيْتُ مِنْ رَاقِعِهَا وَ لَقَدْ قَالَ لِي قَائِلٌ أَلَا تَتَبَذُّهَا عَنْكَ فَقُلْتُ [اعزب] اغرب عني فعند الصباح يحمد القوم السرى

قاعده در رفتارها و گفتارهای معصوم علیه السلام

- این نوع تمسک حضرت علی علیه السلام به آیهی مذکور و این گونه مثالها نشان می‌دهد که آیه همه‌ی رفتارها و گفتارهای حضرت صلی الله علیه و آله را شامل می‌شود. همه باید از پیامبر تبعیت کنند و او را در تمامی امور خویش حتی در امور به ظاهر عادی اسوه و الگو قرار دهند.

قاعده در رفتارها و گفتارهای معصوم علیه السلام

- بدیهی است اگر این امور، از شؤون حکومتی حضرت صلی الله علیه و آله صادر می‌شد، لازم نبود همواره مورد اطاعت قرار گیرند. همچنین اگر امری قضایی بود، اطاعت همگان واجب نبود. وقتی کسی الگو و نمونه است که در ظروف و شرایط مختلف، نمونه باشد نه در یک شأن خاص مثل امر حکومتی یا قضایی.